

Asistent pedagoga

Mgr. Ilona Horáčková

Je v Čechách možná skutečně funkční spolupráce asistenta/asistentky pedagoga s učitelem/učitelkou? Jaké je postavení asistentů a asistentek pedagoga v našich školách? Jaké požadavky jsou na ně kladeny? Odkud se berou naši asistenti? Jaká je jejich každodenní práce a co jim může pomoci? Mají naše školy asistentů a asistentek příliš, nebo naopak málo?

Naše školství trpí mnohými neduhy, tím nejtěžším je dle mého názoru, formovaného třicetiletou praxí učitelky, absence kontinuity. A to především formální a legislativní, ale také morální. Hned za ní následuje velmi nízká schopnost poučit se z dobrých příkladů i chyb zahraničních vzdělávacích systémů, které mají to štěstí, že historicky netrpí prvním neduhem, že jim byla dopřána právě ona kontinuita, tedy časový úsek překračující jedno volební období. Naším školstvím téměř v pravidelných cyklech obcházejí strašidla. Strašidlo morálního kodexu budovatele komunismu vystřídala strašidlo nová, moderní. Jména mají různá, Školský zákon, Bílá kniha, RVP, ŠVP, průřezová témata, asistenti pedagoga, segregace, integrace, inkluze, státní maturita, Hejného matematika, státní učňovská zkouška, centrální přijímací zkouška atd.

Aktuálně se zmiňujeme o problému inkluze a počtu asistentů a asistentek pedagoga ve třídách. Aby jich náhodou nebylo moc a nebylo to pro stát příliš drahé. Kdo alespoň trochu vidí pod pokličku, tedy střechu našich škol, ví, že školy se většinou potýkají s fatálním nedostatkem asistentů a asistentek pedagoga. A dlouho se zřejmě potýkat budou, neboť to nevyřeší zákon ani vyhláška, dokud budeme požadovat maximální kompetence a odpovědnost za minimální mzdu. Nejsem příznivcem neustálého nařikání nad nízkými příjmy pedagogických pracovníků, nepovažuji je za jediný či největší problém našeho školství, ale v případě asistentů pedagoga to bohužel velkou váhu má. Místa asistentů především ve velkých městech nejčastěji obsazují studenti a studentky pedagogických fakult všech oborů, kteří si tak na část úvazku přivydělávají ke studiu. I když jsou sebelepší, není tato práce, která je skutečným posláním a v pravém slova smyslu pomáhající profesí, hlavním objektem jejich zájmu. A pokud jsou opravdu dobří, učenliví, empatičtí atd., vydrží v dané pozici alespoň do ukončení svého studia a přejdou či odejdou v lepším případě na učitelská místa, v horším mimo školství. Druhou skupinou jsou pracující důchodkyně (zde necítím potřebu genderově vyrovnávat, neboť jsem se v této pozici osobně nesetkala s pracujícím důchodcem), které si podobně přivydělávají k důchodu, a byť jsou třeba dostatečně i nadstandardně kompetentní, necítí potřebu prohlubovat si vzdělání. Tak má pozice asistenta pedagoga, přes svůj reprezentativní název, stále punc provizoria až podřadnosti.

Přes takto poněkud pesimistický úvod musím zdůraznit, že jsem měla štěstí setkat se a pracovat s mnoha asistenty a asistentkami pedagoga, kteří zanechali velmi pozitivní a optimistický otisk v životech dětí i škol. S některými jsem pracovala osobně ve třídách, s jinými v pozici vedení školy, s dalšími nezapomenutelnými jsem se

setkala při práci na metodických materiálech pro asistenty pedagoga. Chtěla bych se podělit o zkušenosti z této práce a souvisejícího průzkumu především v oblasti týmové/tandemové spolupráce asistenta pedagoga s učiteli a učitelkami, vyučujícími jednotlivých předmětů i třídními učiteli, s dalšími pedagogickými pracovníky, včetně školských poradenských zařízení, a v oblasti skutečně každodenní práce, od plánování a přípravy na vyučování po spolupráci na hodnocení, a to především formativním. Na týmovou a tandemovou spolupráci soustředím pozornost proto, že se jedná o nejbližší partnerství v práci asistentů.

V dnešní době vstupuje asistent pedagoga do kontaktu s více učiteli již od prvního stupně základní školy, v personálním obsazení třídy se často objevuje několik učitelů – třídního učitele či učitelku obvykle doplňují další, kteří ve třídě učí např. cizí jazyk nebo výchovně zaměřené předměty. Na druhém stupni se tento počet výrazně zvyšuje a s největším počtem učitelů přichází asistent pedagoga do styku na střední škole. Třídní učitel často neučí ve vlastní třídě více

hodin než jeho kolegové a kolegyně. Aktuálně sleduji případ, kdy má třídní učitelka ve své třídě jednu vyučovací hodinu chemie týdně. Z toho důvodu je nutné uvědomit si specifika spolupráce asistenta s třídním učitelem, s dalšími učiteli dané třídy, případně s učiteli odborných a praktických předmětů nebo s mistry odborného výcviku a v neposlední řadě s vedením školy, výchovným poradcem, školním psychologem, speciálním pedagogem a školním metodikem prevence, tedy se všemi pedagogickými pracovníky školy. Asistenti pedagoga se tak stávají spojovacím článkem mezi všemi účastníky výchovně vzdělávacího procesu a prostředníky komunikace. Tyto aspekty práce by měly být formulovány již v náplni práce asistenta pedagoga.

Realita je však taková, že nastupující asistent či asistentka neprochází podrobným seznámením s náplní práce ani s pedagogickým sborem, ale dozvídá se jakési „provizní“ úkoly ze dne na den či z hodiny na hodinu, vyplňuje mezery v rozvrhu, je náhradníkem suplování apod.

Pro pedagogický sbor jsou asistenti a asistentky, zvláště ve větších školách, často tajemnými bezejmennými osobami vyskytujícími se na různých místech, od ranní školní družiny po dozory ve školních jídelnách. Tak jako nepovažují za základní náplň práce učitele přesun informací do hlav žáků, ale vidím smysl především ve skutečné přípravě na život, tedy ve funkční a sociální gramotnosti, tak spatřuji i těžší práci asistentů pedagoga v tom, aby byli především průvodci žáka každodenním životem ve škole, aby žáky pomáhali vést k tomu, že si v budoucím životě dokáží poradit sami a obstát sami za sebe.

Bohužel se často setkáváme s případy, kdy asistent dopisuje žákovi poznámky z výuky, diktuje mu odpovědi v úkolech a testech, často pod tlakem učitelů či rodičů nebo v dobré víře, že tak pomáhá zvýšit úspěšnost dítěte ve škole. Tento jev patří mezi zásadní rizika v práci asistenta pedagoga s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Má na svědomí výrazné snižování efektivity vzdělávání, posilování izolace žáků omezováním jejich samostatnosti a je pak právě oním kontraproduktivním argumentem pro snižování počtu asistentů ve třídách.

Odhad, které činnosti žák zvládne samostatně, a ve kterých je naopak nutná nadstandardní podpora, je jednou z nejtěžších kompetencí, která současně klade největší nárok na komunikaci mezi asistentem a učitelem. Do popředí opět vystupuje náplň práce asistenta pedagoga, která by logicky měla zahrnovat pouze ty činnosti, které odpovídají jeho vzdělání – například asistent bez úplného středoškolského vzdělání s maturitou by neměl zajišťovat doučování žáků střední školy, protože tomu jeho vlastní znalosti pravděpodobně neodpovídají.

Dalším rizikem je okleštění práce asistenta pedagoga pouze na práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, neboť je tak eliminován přínos zapojování do práce s žáky ostatními, což umožňuje učitelům věnovat intenzivnější pozornost žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

Ve školách pracují asistenti s různým dosaženým stupněm vzdělání, od nedokončeného středoškolského po vysokoškolské. Do vlastní výuky se tedy reálně zapojují různou mírou a různými formami, např. formou dohledu nad skupinovou prací žáků – při plnění zadané skupinové práce se učitel intenzivně věnuje skupině s žákem či žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, zatímco asistent dohlíží na práci ostatních skupin žáků; práce s žáky při opakování látky již dříve osvojené – asistent s většinou žáků za použití učebnice nebo materiálů vypracovaných učitelem opakuje již probranou látku, zatímco se učitel věnuje individuální práci s žákem či žáky se speciálními vzdělávacími potřebami; částečně ve výukové činnosti v rámci výchov – asistent přebírá roli pedagoga na část vyučovací hodiny ve výtvarné/ hudební/ tělesné výchově, učitel přitom dohlíží a věnuje se individuální podpoře žáka či žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v některém z hlavních vyučovacích předmětů.

Na konkrétní možnosti a formy práce včetně ukázek výstupů se zaměříme v dalších částech seriálu.

